

Szeifert Natália

Mi van veletek, semmi?

Kalligram Kiadó
Budapest, 2019

Gregor Lilla

AHOL A SEMMI VAN

„Minden városnak két felülete van” (9) – kezdi a regényt Szeifert Natália új könyvének mindentudó narrátora, Grafit gondolatának kihangsúlyozásával. Grafit és Pók, a két főszereplő épp egy kocsból tart megfigyelés alatt egy ismeretlen nőt, amikor megfogalmazódik ez a mondat. Első ránézésre mintha a *Pityke* című rajzfilmből szabadultak volna el. A tipikus gengszterbeceneveknek később megismerhetjük a pontos eredettörténetét is (bár talán ezek nélkül is megérthető volna például az, hogy miért szólítanak egy korábban festőnek készülő, később rajztanárként dolgozó férfit Grafitnak az ismerősei). Az autós jelenet során felidéződő cselekménysor azonban rávilágít, hogy ennél valamivel összetettebbek a szereplők, nem kategorizálhatók a „jó” és a „rossz” propagandarajz-filmes dichotómiája szerint.

Innen, az autóból indul a visszatekintés, amely a két karakter megismerkedésével kezdődik és referencializálhatóan a kétezer-tízes évek eleji Budapesten játszódik. Olvashatunk a Moszkva tér átnevezéséről és a beltéri dohányzás betiltásáról, arról, hogy éjjelnappali járatá válik a négyeshatos villamos, elkészül a Köki Terminál és megnyitnak a nemzeti dohányboltok is. Amennyire otthonos mindezekről a változásokról olvasni, annyira meglepő a hétköznapi befogadó számára a városnak az a másik „felülete”, amellyel Pók lassanként megismerteti Grafitot. Az ábrázolt világ tehát mégiscsak kettéosztható, csakahogy ehhez so-

káig nem társul egyértelmű értékítélet sem a szereplők részéről, sem pedig a narráció szintjén. Annál fontosabb viszont az, hogy a hétköznapiok felszínén élő emberek számára a másik oldal teljesen észrevehetetlen. Grafittal együtt vonódik be az olvasó is ebbe a láthatatlan világba, ahol olyan alakok irányítanak mindenféle illegális üzletet, akiknek a keze a legtávolabbi és legjelentéktelenebbnek tűnő eseményekig és emberekig is elér. Grafitnak azonban először mindentől el kell távolodnia, ami a felszíni, látható világhoz köti: szakít vele a barátnője, hajléktalanná válik, néhány hónapon belül pedig munkanélkülivé is.

A veszteségek után mindent újrakezdő figura önkeresésében – szerencsére – nem grandiózus kérdésekre és pláne nem nagyvonalú válaszokra akad az olvasó, hanem annak a nagyon finom és pontos leírására, hogyan határozza meg a karakter életét az a megfigyelői hozzáállás, ahogy Grafit mindenhez viszonyul. A férfi fotóz. Nem csak azt fényképezi le, amit lát, de elképzelt felvételeket is rögzít a saját memóriájába. A fényképezőn keresztül képes a körülötte levő világgal valamiféle különös viszonyt kialakítani, keretezve képes igazán látni a többi embert. „Figyelte, rögzítette és már-már szerette őket. Képek fénytörő felületei, főszereplői és statisztái. Semmi sem látszik belőlük egészen addig, amíg egy fényképezőgép keresőjébe nem kerülnek” (95). Ez a közvetítettség természetesen azt is jelenti, hogy aki megfigyel, az nem része a közösségnek. Grafit folyamatosan kívülállóként létezik. Idegenül mozog az életben, közben a járókelőket nézve úgy érzi, „hogy ők mind ismerik egymást, vagy legalábbis ismerősek egymás számára, egyedül ő áll a vonalon kívül a nagy közös felvonulásban, ő van csak mindentől hátrébb” (95), de a halállal sem tud mit kezdeni. Szinte-szomszédja és majdnem-barátja, Leveles Laci halálával szembesülve leblokkol, arról csak egy újabb közvetítőn, Pókon keresztül képes beszélni: „A Pók azt mondta. A Pók guggol le hozzá, ő tapintja ki a nyaki verőeret, a Pók megállapítja a halált, a Pók hívja a mentőket. Ő meg kimondani se tudja” (246).

A kívülálló-keretező nézés képessége az, ami lehetővé teszi Grafit számára, hogy Pókhhoz csatlakozva beszálljon az alvilági ügyekbe: miután az iskolából kirúgják, új munkáját a drogszállítás és a főnök ügyfeleinek, majd később családtagjainak megfigyelése jelenti. Ahogy a városnak, az embereknek is a *felülete* játszik központi szerepet a kötetben, az foglalkoztatja leginkább a szereplőket: az emberek megjelenése, egy fotóobjektíven vagy egy ablakon keresztül megleshető cselekvéssoraik. A művészi és a megfigyelői látásmód mechanizmusai egybeesnek,

a kettő közötti különbség egyedül abban áll, ki melyik felületéhez tartozik a városnak – a legális, hétköznapi élethez, amelyben az ember „annyi rossz képet készít, amennyit akar” (94), vagy ahhoz a világhoz, ahol a megfigyelések nagyon is céllal történnek, még ha erről a célról a fejesek nem is adnak tájékoztatást.

A város két felülete közötti folytonosságot az objektív, tárgyi valóság – villamosok, boltok, közterek – jelenti, a két felület közt feszülő térben pedig semmi nincs, pontosabban egyfajta hamis létállapotként a *semmi* van. Ennek központi helye a regényben a Mexikó nevű kocsmá, mely ugyanannak a tömbháznak az aljában található, amelyikben Pók és Grafit laknak. A pultosnőnek érkező disznó – ami a lakókból olyan felháborodott üvöltéseket vált ki, mint az „Állatok! Itt akartok disznót vágni, tort csinálni, vagy mi?” (167) – csupán egy kőszobor, a söröző autentikus italakciójához pedig egy valóban Mexikóból származó vendég csak annyit fűz hozzá, hogy „nem tudja, mi ez a szar, amit mi tequila néven iszunk” (38). A tárgyak hamissága mellett a Mexikóban az emberek is szerepeket játszanak: amikor Grafit a cselekmény elején először látogat ide, a törzsközséget az olvasóval párhuzamosan ismeri meg. „Első nap a kocsmában, most mindenki eljátssza előtte a saját karakterét, lehetőleg a legjobbját, hogy az új srác számára nyilvánvaló legyen, hogy itt egy egymást megbecsülő, összeszokott társaságba csöppent” (34). Bár ekkor Grafit még itt is megfigyelőként van jelen, ez lesz az a tér, ahol később nem marad kívülálló. „Mondhatni, családias közeg [...], ahol mindenki ismer mindenkit, ahova lehet tartozni” (34) – még ha jól körülhatárolható és fix szerepekbe is kell helyezkedni ahhoz, hogy az ember idetartozhasson. A cselekmény szempontjából az egyik legmeghatározóbb törzsvendég Leveles Laci, akinek mindennapi belépőjéhez tartozik a kötet címét is adó kérdés: „Mi van veletek, semmi?” A pultos, Éva ismétlődő válasza – „Semmi, Lacikám, semmi” – egyrészt a Mexikó mint heterotópia állandó jelenét, az idő múlásától való függetlenségét jelzi. Másrészt felhívja a figyelmet a kocsmának a várostól való elválasztottsága által is megvalósuló heterotopikus létmódjára; a hely a város egyik felületéhez sem tartozik, azonban magába foglalja azt, ami mindkét felületet érinti. A szereplők itt nem kényszerülnek a két oldal valamelyikére, így válhat a kocsmá azzá a térré, ahol a két felület közötti kapcsolódási pontokat jelentő eseményeket tárgyalják meg. Azokat a már említett, valóságreferenciával is rendelkező változásokat, amelyeket – mivel a város épített, tárgyi valóságához tartoznak – sem a hétköznapi emberek, sem a maffia szférája nem sajátíthat ki.

„Hát mi a bánatér nem jut nekünk legalább egy finom kis húsz-harmincas pina?” (9) – kérdezi a regény kezdőjelenetében Pók. Mire Grafit egyoldalnyi gondolkodás után azt válaszolja, „Én tudok egy harmincast a környéken, de azt nem akarod ismerni” (10). Amint a cselekmény többé-kevésbé kronologikusan felidézett sorában is eljut a könyv eddig a jelenetig, a párbeszéd már a következőképp hangzik: „Miért nem jut nekünk egy finom kis húsz-harmincas pina? [...] – Én tudok egyet itt a környéken, de azt nem akarod ismerni” (235). A narráció inkonzisztenciája ismét arra mutat rá, hogy akármennyire is teljesnek tűnik a kép, csupán bizonyos szereplők nézőpontját ismerjük, a városnak egyszerre csak az egyik felülete nézhető. Ilyen módon hiába élnek ennek a regénynek a karakterei a láthatatlan felületen, a kétoldalúságra ők sem láthatnak rá. Ezért merülhet fel Grafitban és Pókban újra és újra az ötlet, hogy elmenjenek Mexikóba. Ez a Mexikó söröző hamis voltának, a szerepjátszásnak a valódira változtatását jelentené, ugyanakkor ezzel együtt a kocsma heterotópikus terét is elhagynák: hiába utaznának el az igazi Mexikóba, ha „[m]inden városnak két felülete van”, ott is csak egy olyanfajta helyen mentesülhetnének a valamelyik felületen való élet alól, ahol a Mexikóhoz hasonlóan időn és téren kívülként létezhetnének.

Természetesen Szeifert Natália munkája közel sem városregény (illetve a két egymás után megjelent kötet közel sem csak Budapest két oldalának megrajzolása), a megfigyelés és a két felület központba helyezése csupán egyetlen aspektus kiemelése. És bár a könyv nem él nagyszerű irodalmi újításokkal, és nem sok teret nyit a szerteágazó és komplex irodalomtudományi értelmezéseknek, ez nem tekinthető hiányosságnak, hiszen nem ez látszik a mű célkitűzésének. A *Mi van veletek, semmi?* sokkal inkább olyan típusú jó könyv, melyet az ember a cselekménye miatt olvas – lehetőleg egyben, mert komoly nehézséget okoz letenni.